

ÇARŞAMBA TİCARET BORSASI

FINDIK RAPORU

(2016)

FINDIK RAPORU (2016)

Fındık meyvesi insan yaşamında ve sağlığında oldukça önemli yer tutan besin maddelerinden bir tanesidir. Bilimsel kaynaklara göre, 100 gr. fındık 634 kalorilik enerji vermekte, bir insanın günlük protein ihtiyacının % 22' sini karşılamaktadır. Mineral maddelerce (Fe, Mg, Cu, Mn, K, P, Zn ve Ca) zengin olan fındık, kemik gelişimi ve sağlığı açısından da oldukça önemli bir besindir. Fındık, vitamin B1, B6 ve doğal antioksidan olan vitamin E içeriği açısından, diğer bitkisel yağlardan sonra en iyi ikinci kaynaktır. Dünya`da üretilen fındık % 80 oranında çikolata sanayinde dilinmiş, kıyılmış, öğütülmüş biçimde, % 10-12 oranında pastacılık-bisküvi-unlu mamuller sektörlerinde, %3-4 oranında çerez (snack) olarak, kalanı dondurma sektöründe ve yağ sanayinde kullanılmaktadır. Yağ çıkarılması ile ortaya çıkan küspe, yüksek oranda protein içermesi nedeniyle (%38-45) hayvan yemi olarak yem sanayinde değerlendirilmektedir. Ayrıca, fındık kabuğu çeşitli sanayi kollarında (sunta, yer muşambaları, plastik, boya, parlatma yağı vs.) hammadde olarak kullanılırken, fındık yaprağı ise tabii gübre olarak fındık bahçelerine veya diğer tarım alanlarına geri dönmektedir.

Yaklaşık beşbin yıldır bilinen fındık, meyvesinden odununa kadar birçok yerde insanlığa büyük yararlar sağlamaktadır. Fındık meyvesi dışında, fındığın kabuğu da özellikle fındık yetiştirilen bölgelerde çok değerlidir ve yüksek kalorili bir yakacak olarak kullanılmaktadır.

DÜNYA`DA FINDIK SEKTÖRÜ

YETİŞTİRİCİLİK ALANLARI VE FINDIK ÜRETİMİ

Dünya`da bademden sonra en yaygın yetiştiriciliği yapılan fındığın yabani çeşitleri, kuzey yarım kürenin ılıman iklim kuşağında ki her bölgede bulunmaktadır. Kültür çeşitleri ise daha çok Türkiye, İtalya, İspanya, ABD, Çin, İran, Yunanistan, Fransa, Azerbaycan, Rusya, Kırgızistan, Portekiz, Beyaz Rusya, Moldova, Tacikistan, Gürcistan, Ukrayna, Tunus, Macaristan, Kıbrıs ve Kamerun`da yetiştirilmektedir. Dünya`da toplam fındık alanı, son 6 yılın verileri incelendiğinde 800-880 bin hektar arasında değiştiği görülmektedir. Bu miktarın % 80`ni Türkiye`de, %8`i İtalya, %3`ü Azerbaycan ve %2`si Gürcistan topraklarındadır.

TABLO 1. DÜNYA`DA FINDIK ALANLARI (he)

Ülkeler	2009	2010	2011	2012	2013	2014*	Oran (%)
Türkiye	642.866	667.865	696.964	701.407	702.144	701.141	77
İtalya	70.256	70.492	70.492	57.992	70.492	71.200	8
Azerbaycan	22.193	23.242	23.242	23.968	23.242	23.000	3
Gürcistan	12.000	15.500	15.500	12.400	15.500	18.000	2
ABD	11.614	11.938	11.938	11.890	11.462	12.500	1
İspanya	14.536	13.803	14.067	14.000	15.000	15.000	2
Diğerleri	33.000	34.900	35.100	57.186	40.000	63.350	7
Toplam	806.465	837.740	867.303	878.843	877.840	904.191	100

Kaynak: Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü-Fındık Raporu. *2014 verisi AB Fındık Danışma Kurulu toplantısı 2015.

TABLO 2. DÜNYA FINDIK ÜRETİMİ (Kabuklu/Ton)

Ülkeler	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Ortalama	Oran
Türkiye	500.000	600.000	430.000	660.000	549.000	412.000	525.200	68
İtalya	85.000	87.200	140.000	84.000	100.000	80.000	96.000	13
Azerbaycan	30.000	25.000	55.000	40.000	35.000	25.000	35.000	5
Gürcistan	27.000	40.000	30.000	28.000	40.000	35.000	33.300	4
ABD	42.600	24.500	35.000	32.000	40.200	36.300	35.100	4.5
İspanya	18.000	20.000	22.000	16.000	18.000	19.500	18.900	2.5
Diğerleri	20.000	27.000	27.000	25.000	25.000	25.000	24.800	3
Toplam	722.600	823.700	739.000	885.000	807.200	632.800	768.300	100

Kaynak: FAO, TMO-Fındık raporu, 2010-2014

Dünya`da fındık üretimi, 1960`lı yıllarda yaklaşık 250 bin ton dolayında iken son 6 yıllık üretim ortalaması 769.433 ton`dur. Bu süreçte üretim 632 bin ton ile 885 bin ton arasında değişiklik göstermiştir. Dünya fındık üretiminin yaklaşık % 70`ini gerçekleştiren Türkiye`yi, alan miktarında olduğu gibi sırasıyla İtalya, Azerbaycan ve Gürcistan izlemektedir.

İHRACAT

Dünya`da fındık tüketiminin büyük bir bölümü (%91) Avrupa ülkeleri tarafından gerçekleştirilmekte ve önemli ölçüde (%80`i) çikolata ve şekerleme sanayiinde hammadde olarak kullanılmaktadır. Dünya fındık ihracatının son 6 yıllık ortalaması 660.890 tondur. Türkiye`nin bu süreçte ki payı ortalama %76`dır. Fındık ihracatçısı diğer ülkeler sırasıyla İtalya, Gürcistan, ABD, Azerbaycan, Almanya, İspanya`dır. Bununla birlikte üretici olmamalarına rağmen ithal ettiği fındığı iç fındık veya işlenmiş olarak ihraç eden Avrupa ülkeleri Almanya, Fransa, Hollanda, Belçika, İsviçre`dir.

TABLO 3. DÜNYA FINDIK İHRACATI (Yıllık –kabuklu-Ton)

ÜLKELER	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2013 (%)
Türkiye	441.972	504.610	487.532	531.488	549.314	505.056	72.2
İtalya	31.157	30.130	28.510	28.320	34.263	37.785	4.5
Azerbaycan	24.334	17.006	25.804	20.500	20.830	556	2.7
Gürcistan	28.670	23.216	38.184	27.106	57.889	38.674	7.6
Almanya	7.184	7.646	9.868	5.658	10.072	0	1.3
İspanya	6.745	4.323	5.559	4.652	5.096	4.761	0,7
ABD	32.214	13.337	19.967	3.142	31.308	39.082	4.1
Fransa	4.744	5.249	4.607	2.024	4.937	5.350	0,7
Diğerleri	15.582	26.654	62.232	17.016	47.243	26.186	6,2
Toplam	592.602	632.171	682.263	639.906	760.952	657.450	100

Kaynak: FAO, TMO Fındık Raporu, 2010-2014

İTHALAT

Dünyadaki en büyük fındık ithalatçısı ülkeler İtalya, Almanya, Fransa, Rusya, Belçika ve İsviçre`dir. İthalatta ki toplam payları %55`dir. Çikolata ve şekerleme sanayinin gelişmiş olduğu bu ithalatçı ülkeler, aynı zamanda fındığın ikamesi olan bademin de en önemli alıcısı konumundadır. Kanada`nın da son yıllarda fındık ithalatını artırdığı (%8.8) görülmektedir. Dünya`da son 6 yılın fındık ithalatı ortalaması 458.385 tondur.

TABLO 4. DÜNYA FINDIK İTHALATI (Yıllık Bazda-Kabuklu/Ton)

Ülkeler	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2014 (%)
İtalya	102.610	83.458	94.904	94.790	115.959	126.519	28,3
Almanya	72.364	65.156	70.752	57.106	81.514	65.225	14.6
Fransa	31.788	56.004	58.165	57.784	54.180	38.773	8,6
Belçika	13.590	15.272	48.463	13.944	14.604	9.492	2,1
Rusya	18.249	22.102	28.166	26.358	18.370	9.605	2,2
İsviçre	20.163	18.996	19.149	17.502	20.072	2.134	0,5
Hollanda	6.394	7.230	7.384	7.110	7.742	6.433	1.4
Çin	19.191	5.200	12.630	1.334	16.759	6.242	1,4
Polonya	13.130	14.054	15.021	20.624	17.686	15.221	3.4

Kanada	10.668	17.488	21.549	22.240	24.449	39.039	8,8
Vietnam	15.773	13.383	9.330	340	5.651	9.962	2.2
İspanya	11.693	11.123	10.126	10.496	12.210	9.268	2.1
Avusturya	4.797	5.217	6.366	5.062	5.778	4.748	1.1
Mısır	6.435	8.457	4.746	7.156	6.212	4.670	1.1
Diğerleri	71.504	84.882	81.108	89.287	137.105	99.144	22,2
Toplam	418.349	428.022	487.859	431.133	538.291	446.657	100

Kaynak FAO, TMO Fındık Raporu-2014

TÜRKİYE`DE FINDIK SEKTÖRÜ

ALAN VE ÜRETİM

İlk kez Doğu Karadeniz Bölgesi`nde başlayan kültür ırkı fındık yetiştiriciliği; devletin 1964 yılından sonra fındığa alım güvencesi vermesi, diğer ürünlere göre daha az emekle yetiştirilen bir ürün olması, bölgeden yapılan göçler gibi etkenlerden dolayı, önce Batı Karadeniz Bölgesi`nde, daha sonra ise diğer coğrafi bölgelerimizde yayılmıştır. TÜİK verilerine göre, 2015 yılında 702 bin 628 hektarlık alanda fındık yetiştiriciliği yapılmaktadır. Dikim alanlarının % 60.2`ini oluşturan 422.717 hektarlık alan, fındık tarımının yoğun olarak yapıldığı Doğu Karadeniz Bölgesi`nde yer almaktadır.

Fındık tarımı yapılan bölgeler üç gruba ayrılır. a) I. Standart Bölge: Ordu, Giresun, Trabzon, Rize, Artvin b) II. Standart Bölge: Samsun, Sinop, Kastamonu, Zonguldak, Bolu, Düzce, Bartın, Sakarya ve Kocaeli c) Çerezlik Bölge: Başta İstanbul ve Bursa olmak üzere 33 kadar ilimizi kapsamaktadır.

TABLO 5. BÖLGELERE GÖRE TÜRKİYE FINDIK DİKİM ALANLARI (Dekar)

BÖLGELER	2000	2005	2010	2014	2015	Oran (%)
Doğu Karadeniz	3.233.060	3.849.020	3.964.491	4.228.450	4.227.176	60,2
Batı Karadeniz	853.760	1.260.100	1.266.155	1.310.843	1.321.951	18,8
Doğu Marmara	1.382.510	1.415.380	1.422.027	1.444.667	1.449.701	20,6
İstanbul	21.830	21.740	21.617	21.856	21.861	0,4
Orta-Doğu Anadolu	2.900	2.700	2.700	4.000	4.000	---
Batı Marmara	660	500	842	846	842	----
Akdeniz	260	510	732	677	674	---
Ege	-	30	56	45	45	---
Orta Anadolu	-	-	29	29	29	---
TOPLAM	5.495.000	6.550.000	6.678.649	7.011.413	7.026.279	100

Kaynak: Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü -2015 yılı Fındık Raporu

TABLO 6. TÜRKİYE`DE FINDIK YETİŞTİRİLEN İLLER (2015)

İLLER	ÜRETİCİ SAYISI	ALAN (Ha)	ÜRETİM(Ton)	ORAN %
Artvin	6.189	8.665	6.314	1.0
Bartın	4.286	6.000	6.765	1.1
Bolu	778	1.089	366	0.05
Düzce	44.775	62.685	69.344	10.7
Giresun	83.651	117.111	105.023	16.25
Gümüşhane	573	802	723	0.1
Kastamonu	5.336	7.471	5.213	0.9
Kocaeli	5.758	8.062	7.530	1.2
Ordu	162.274	227.183	200.938	31.10
Rize	2.576	3.607	1.303	0.2
Sakarya	51.856	72.598	82.708	12.8
Samsun	64.731	90.623	90.857	14.0
Sinop	1.215	1.701	1.175	0.2
Tokat	2.001	2.802	3.511	0.5
Trabzon	46.678	65.350	39.126	6.0
Zonguldak	16.852	23.593	22.572	3.5
16 İl Toplamı	499.529	699.341	643.468	99.6
Diğer iller toplamı	2.347	3.287	2.532	0.4
Türkiye Toplam	501.876	702.628	646.000	100

Kaynak: TÜİK-GTHB,2015

Türkiye`de 33 ilde fındık yetiştiriciliği yapılmasına karşılık ticarete konu olan yetiştiriciliğin tümüne yakını Ordu, Giresun, Samsun, Trabzon, Düzce, Sakarya, Zonguldak, Artvin, Bartın, Kocaeli, Sinop, Gümüşhane, Kastamonu ve Rize illerinde gerçekleştirilmektedir. 2001/3267 Sayılı BKK kararı gereği 14 il ve 105 ilçede, 2011/ 1424 ve 2014 /7253 sayılı Bakanlar Kurulu Kararları gereği ise 2015 yılından itibaren de 16 il 123 ilçede yasal olarak fındık dikimine izin verilmiştir (Bolu ve Tokat illeri ilave edilmiştir). En fazla dikim alanı ve üretime sahip illerimiz Giresun, Ordu, Samsun Sakarya ve Trabzon`dur.

Ülkemizde son on beş yıllık ortalama fındık üretimi 561 bin ton olmakla birlikte, 2008 yılında 801 bin ton, 2012`de 660 bin ton, 2014 yılında, 450 bin ton, 2015 yılında ise 646 bin ton üretim gerçekleşmiştir. Ortalama dekara verim ise 64 kg`dan 92 kg`a yükselmiştir. 2016 yılı fındık üretimi rekoltesinin de iklim şartları ve doğal afetler sebebiyle 468 bin ton olacağı GTHB tarafından açıklanmıştır.

Türkiye`de dekar başına verim ABD ve Gürcistan gibi üretici ülkelerden daha düşüktür. FAO`ya göre; dekar başına fındık verimi Türkiye`de 156 kg iken, ABD`de 252 kg, Gürcistan`da 199 kg, İtalya`da 147 kg ve İspanya`da ise 99 kg`dır. Türkiye`nin fındık veriminde yıllara göre önemli değişiklikler görülmektedir. İklim koşulları, gerekli kültürel işlemlerin yeterince yapılmaması ve fındıkta görülen periyodisite gibi etkenler verimdeki dalgalanmayı arttırmaktadır.

Fındık bahçelerinin genelde yaşlı olması, ocakların ise sık dikili olmasından dolayı Trabzon, Giresun ve Ordu illerinde ki bahçelerin verim düzeyi Kocaeli, Sakarya ve Düzce illerinin verim düzeyine göre daha düşüktür. Sakarya ve Düzce illerinde üreticilerin işletme büyüklükleri ve verim düzeylerinin daha yüksek olması, bölgede dikim alanlarının hızla genişlemesine yol açmaktadır. 2001 yılında 555 bin hektar olan fındık alanı, 2005 yılında 655 bin hektara, 2010 yılında 667 bin hektara ve nihayetinde 2015 yılında 702.600 hektara ulaşmıştır. Buna karşılık üretimde bu yıllar arasında önemli ölçüde dalgalanmaların olduğu görülmektedir. Son 15 yılda üretim 350 bin ton ile 800 bin ton arasında değişim göstermiştir.

TABLO 7. YILLAR İTİBARIYLA FINDIK ALANLARI, ÜRETİM VE VERİM

Yıllar	Alan (Ha)	Üretim (Ton)	Ortalama Verim (Kg/da)*
2001	555.000	625.000	113
2002	560.000	600.000	107
2003	600.000	480.000	80
2004	650.000	350.000	54
2005	655.000	530.000	81
2006	666.226	661.000	99
2007	663.817	530.000	80
2008	663.192	800.791	121
2009	642.866	500.000	78
2010	667.865	600.000	90
2011	696.964	430.000	62
2012	701.407	660.000	94
2013	702.144	549.000	78
2014	701.141	450.000	64
2015	702.628	646.000	92
2016**	702.628	468.000	

Kaynak: TÜİK. ** GTHB Bakan Faruk Çeliğin 12.7.2016 tarihinde ki fındık rekoltesi ile ilgili açıklaması.

* Ülke verim ortalaması ülke genelindeki fındık üretimi yapılan toplam alan üzerinden elde edilen değeridir.

TÜKETİM

Ülkemizin fındık iç tüketimi son 15 yılda 60-130 bin ton arasında değişmektedir. Ortalama yıllık tüketim 80-90 bin ton civarındadır. Yetersiz tanıtım ve bilgi eksikliği, fiyatların yüksek bulunması, çerez olarak tüketiminin yaygın olmaması ve ikame ürünlerin fazlalığı gibi faktörler, yurt içi tüketimin arttırılmasında ki önemli engelleri oluşturmaktadır. Üretilen fındığın % 15-20'si yurt içinde tüketilmekte, geri kalanı ise ihraç edilmektedir. Kişi başına tüketim ise 500-600 gram seviyelerinde olduğu tahmin edilmektedir.

TABLO 8. DÜNYA VE TÜRKİYE FINDIK TÜKETİMİ (Kabuklu)(ton/yıl)

YILLAR	DİĞER ÜLKELER	TÜRKİYE	TOPLAM TÜKETİM
2001	636.000	80.000	716.000
2002	642.000	80.000	722.000
2003	628.000	70.000	698.000
2004	594.000	60.000	654.000
2005	638.500	60.000	698.000
2006	735.310	80.000	815.310
2007	705.438	80.000	785.438
2008	748.740	100.000	848.740
2009	733.200	90.000	823.200
2010	810.000	100.000	910.000
2011	744.000	100.000	844.000
2012	810.000	130.000	940.000
2013	780.000	120.000	900.000
2014	745.000	80.000	825.000
2015*	770.000	90.000	860.000

Kaynak :Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü Fındık Raporu - 2015

FINDIK PİYASASINDA FİYAT OLUŞUMU

Fındık fiyatları üretici fiyatları, tüketici fiyatları, borsa fiyatları ve ihracat fiyatları olmak üzere dört başlık altında toplanmaktadır. İç piyasalarda görülen fiyat farklılıkları, genel olarak, bölgeden bölgeye değişen fındık kalitesinden kaynaklanmaktadır. Örneğin, Giresun fındığı daha kaliteli olması nedeniyle diğer bölge fındıklarına göre daha yüksek fiyatlıdır.

İç piyasalarda ki fındık fiyatları aynı zamanda ihracat fiyatlarını da etkilemektedir. Üreticinin fındığı düşük fiyattan satmak yerine, fiyatların yükseleceği beklentisiyle elinde tutması, hasat başında düşük olan fiyatların dönem ortalarına doğru piyasada ki arz düşüklüğüne bağlı olarak yükselmesine neden olmakta,

ürünü elinde tutan üreticilerin fiyatların yükselmesi sonucu, ürünü piyasaya sürmesinin ardından, arzın artması ile birlikte fiyatlar tekrar düşme eğilimine girmektedir.

Bununla birlikte dünya fındık fiyatlarının belirlenmesinde Türkiye`de oluşan fındık fiyatları da etkin rol oynamaktadır. İhraç fiyatlarının yüksek olması durumunda, Türkiye`nin en büyük rakipleri olan İtalya ve İspanya, AB`nin sağladığı destekler ve nakliye avantajlarını kullanarak daha düşük fiyatla satış yaparak stoklarını eritmektedirler. Bu nedenle de devir stokları genelde Türkiye`de oluşmaktadır.

İHRACAT

Türkiye`de üretilen fındığın %15–20 kadarı iç piyasada tüketilmekte, %80-85`i ise ihraç edilmektedir. Türkiye 2001–2014 yılları arasında ortalama 242 bin olan iç fındık ihracatı gerçekleştirmiştir.

Türkiye`nin fındık ihracatında AB`nin payı 2001 yılı verilerine göre % 81 iken bu oran 2013 yılında % 72 seviyesine gerilemiştir. Bunun nedeni ihracat yapılan ülke sayısının son yıllarda artmasıdır. İhracattaki son 5 yıl ortalamasına göre ilk sırayı % 22 ile Almanya ikinci sırayı ise % 21 ile İtalya almaktadır. Diğer önemli pazarlar sırasıyla; Fransa, Avusturya, Belçika, İsviçre, Hollanda ve Rusya`dır. Yıllık ithalat miktarımız ise 1.000-4.000 ton arasında değişmektedir.

TABLO 9. FINDIK ÜRETİM, İHRACAT VE İTHALAT MİKTAR VE DEĞERLERİ

Yılı	Üretim	İhracat *			İthalat	
	(Ton/Kabuklu Fındık)	(Ton/iç)	(Bin \$)	İhracatFiyatı (\$/kg)(iç)	(Ton)	(Bin \$)
2001	625.000	255.893	636.029	2,49	1.104	3.624
2002	600.000	255.918	593.691	2,33	2.966	8.037
2003	480.000	223.262	915.616	4,10	1.820	4.706
2004	350.000	194.593	1.554.156	7,98	1.255	6.361
2005	530.000	239.365	.952.767	8,16	2.129	19.429
2006	661.000	248.633	1.262.427	5,08	3.379	27.867
2007	530.000	207.287	1.589.548	7,67	3.822	23.427
2008	800.791	244.628	1.178.101	4,82	3.031	23.286
2009	500.000	218.714	1.378.691	6,31	2.762	15.443
2010	600.000	281.331	1.783.568	6,34	1.701	10.842
2011	430.000	229.628	1.819.726	7,92	3.079	22.255
2012	660.000	301.193	1.750.440	5,81	2.134	15.358
2013	549.000	267.642	1.981.442	7,40	3.814	20.685
2014	450.000	217.427	2.799.530	12,87	2.717	21.714
2015	646.000	234.984	2.160.890	9,20	4.030	46.876

2016*	468.000	-				

Kaynak: TÜİK, Giresun Ticaret Borsası.* GTHB Tahmini rekolte.

TABLO 10.FINDIK İHRACATI YAPILAN ÜLKELER

ÜLKELER	2011		2012		2013		2014		2015	
	Değer (1000 \$)	%	Değer (1000 \$)	%	Değer (1000 \$)	%	Değer (1000 \$)	%	Değer (1000 \$)	%
ALMANYA	410.232	23,3	381.815	21,1	325.561	23,2	534.547,99	23,1	714.028,49	25,2
İTALYA	331.676	18,8	326.351	18,1	248.842	17,8	577.117,57	24,9	573.039,34	20,2
FRANSA	222.414	12,6	223.538	12,4	163.050	11,6	194.860,60	8,4	291.218,70	10,3
KANADA	71.395	4,1	73.810	4,1	46.835	3,3	69.692,31	3,0	107.768,64	3,8
AVUSTURYA	61.788	3,1	68.570	3,8	54.485	3,9	88.649,27	3,8	104.783,65	3,7
İSVİÇRE	60.879	3,5	62.395	3,5	43.339	3,1	76.955,67	3,3	109.428,08	3,9
BELÇİKA	59.908	3,4	59.521	3,3	40.464	2,9	73.643,64	3,2	102.397,98	3,6
POLONYA	53.764	3,1	76.425	4,2	48.617	3,5	66.717,62	2,9	140.791,11	4,9
UKRAYNA	53.339	3,0	47.381	2,6	41.443	2,9	32.739,62	1,4	16.451,55	0,6
HOLLANDA	52.939	3,0	50.351	2,8	42.064	3,0	69.748,67	3,0	78.989,06	2,8
RUSYA	44.651	2,5	41.827	2,3	40.518	2,9	52.216,97	2,3	40.543,20	1,4
DİĞER ÜLKELER	336.126	19,1	393.477	21,8	305.255	21,8	476.346,69	20,6	554.261,22	19,6
Toplam	1.759.111	100	1.805.461	100	1.400.473	100	2.313.236,63	100	2.833.701,02	100

Kaynak: TİM İhracat Rakamları

Türkiye`de Uygulanan Politikalar –Mevzuatlar

Ülkemizde fındık üretim ve pazarlama faaliyetleri uzun yıllar Fiskobirlik kanalıyla gerçekleştirilmiştir. Fiskobirlik, sektörün ortak kooperatifleri aracılığı ile üreticilerden aldığı fındığı en iyi şartlarda değerlendirmek ve üreticilerin tarımsal faaliyetleri ile ilgili ihtiyaçlarını karşılamak amacı ile 28 Temmuz 1938 yılında kurulmuştur. Fiskobirlik ve bağlı Kooperatifler, 28 Temmuz 1938 tarihinden 30 Nisan 1985 tarihine kadar 2834 sayılı, 30 Nisan 1985 tarihinden 16 Haziran 2000 tarihine kadar 3186 sayılı ve 16 Haziran 2000 tarihinden itibaren ise 4572 sayılı Tarım Satış Kooperatif ve Birlikleri Hakkında Kanun ve bu Kanunlara istinaden Bakanlar Kurulunca çıkartılan Tarım Satış Kooperatifleri ve Birliği Ana Sözleşmeleri` ne göre faaliyetlerini sürdürmektedir. Anılan Kanun ve Ana Sözleşme hükümleri gereği, Fiskobirlik ve bağlı Kooperatifler fındık alım ve satımlarını 1964 yılına kadar kendi nam ve hesabına gerçekleştirmiş olup, bu tarihten itibaren çıkartılan Bakanlar Kurulu Kararnameleri ile 1994 yılına kadar doğrudan veya dolaylı olarak Hazine adına fındık alım satımını gerçekleştirmiştir. 1994 yılından 2000 yılına kadar da DFİF` den kredi kullanılarak fındık alımı yapılmıştır. 2002 yılında Bakanlar Kurulu Kararı ile Hazine adına fındık alımı yapmış, 2003 yılından itibaren tamamen kendi nam ve hesabına fındık alım satımını

gerçekleştirmiştir. Ancak ; 4572 Sayılı Kanunu`nun geçici 1/A maddesi gereği, Yeniden Yapılandırma Programı kapsamında sürdürdüğü faaliyetlerini 03.01.2006 tarihinden itibaren (Yeniden Yapılandırma programından çıkarıldığı için) 4572 sayılı yasa ve Tarım Satış Kooperatifleri Birliği Ana sözleşmesi hükümlerine göre özerk olarak sürdürmeye başlamıştır.(1)

Dikim Alanlarına İlişkin Politikalar

Fındık üretiminin en uygun alanlarda yapılması ve üretimin talepteki gelişmelere göre yönlendirilmesini düzenlemek amacıyla, 16.06.1983 tarihinde 2844 sayılı Fındık Üretimine Planlanması ve Dikim Alanlarının Belirlenmesi Hakkında Kanun çıkarılmıştır. Fındık üretimine izin verilecek alanlar ise, Kanundan 10 yıl sonra yayımlanan 07.01.1993 tarih ve 93/3985 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile belirlenmiştir. 23.12.1994 tarih 94/6519 sayılı Bakanlar Kurulu Kararında 93/3985 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile fındık üretimine izin verilen alanların dışında kalan alanlarda yapılacak sökülme karşılığı ödenecek tazminat ile ilgili hususlar düzenlenmiştir. Ancak, kaynak sıkıntısı nedeniyle bahse konu Kararlar uygulanamamıştır.

2000`li yıllara gelindiğinde, tarım sektöründe başlatılan yapısal uyum çalışmalarını desteklemek amacıyla Dünya Bankası ile yapılan görüşmeler neticesinde, 12.07.2001 tarihinde Tarım Reformu Uygulama Projesi İkraz Anlaşması imzalanmıştır. Proje kapsamına, fındık üretiminden vazgeçerek alternatif ürün yetiştirecek üreticilere destek sağlanması da gündeme alınmıştır.

Ancak, 2001-2005 yıllarında uygulamaya konulan alternatif ürün ve sökülme uygulaması kapsamında ilk yıl için 200 \$/da (65 \$/da sökülme karşılığı), takip eden yıllar için 135 \$/da ödeme öngörülmesine rağmen, yaklaşık 400 ha büyüklüğünde bir alanda sökülme yapılması için 340 üreticiden başvuru alınabilmiştir.

2009 yılında fındık Stratejisinin bir parçası olarak 2001/3267 sayılı Kararnamede değişiklik yapan 2009/15531 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile fındık dikim alanları yeniden belirlenmiştir. Artvin, Düzce, Giresun, Kastamonu, Kocaeli , Ordu, Rize, sakarya, Samsun, Sinop, Trabzon, Zonguldak Bartın, Gümüşhane illeri ve ilçelerinin 1 inci ve 2 nci sınıf tarım arazilerinde, %6`dan daha az eğimli 3 üncü sınıf tarım arazilerinde, fındık bahçesi tesis edilmesine ve yenilenmesine izin verilmeyeceği hüküm altına alınmıştır. 750 metre rakımın üzerindeki tarım arazileri için getirilen sınırlandırma kaldırılmış, Son olarak, 2011/1424 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, Artvin`in Hopa ve Murgul, Sakarya`nın Kaynarca, Bartın`ın Ulus, Kastamonu`nun Doğanyurt ve Samsun`un Alaçam, Asarcık, Atakum, Bafra, Canik, İlkadım, Ondokuzmayıs, Tekkeköy ve Yakakent İlçeleri de fındık üretimine izin verilen alanlara dahil edilmiştir.

Müdahale Alımları

Tarım satış kooperatif ve birliklerine ilişkin hükümleri düzenlemek ve bu kuruluşların yeniden yapılanması için yasal bir çerçeve oluşturarak, etkin ve sürdürülebilir bir şekilde özerk ve malî yönden bağımsız kılmak amacıyla, 1 Haziran 2000 tarih ve 4572 sayılı "Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri Hakkında" Kanunu çıkarılmıştır. Bu kapsamda Fiskobirlik özerkleştirilmiş ve alım faaliyetlerine devam etmiştir. Fiskobirlik kurulduğu tarihten itibaren 2002 yılına kadar devlet adına fındık alımı ile görevlendirilmiştir.

2006 yılında Fiskobirlik`in yaşadığı mali sıkıntılar ve 2005 yılının üretici borçlarını ödeyememesi ve bunun yanında bozulan piyasa düzeni içerisinde üreticilerin beklentilerine bağlı olarak 2006/2007 sezonunda, fındık üreticisinin mağduriyetinin giderilmesi ve fiyat hareketlerinden korunması amacıyla, 2006/10865 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Toprak Mahsulleri Ofisi Genel Müdürlüğü (TMO) fındık alımı ile görevlendirilmiştir. TMO`nun fındık alım görevi Temmuz 2009`da açıklanan yeni fındık stratejisi doğrultusunda, 2009/15202 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile sona erdirilmiştir. TMO 3 yıl fındık alımı yapmıştır. Fiskobirlik 2006 yılından itibaren çok düşük miktarlarda alım gerçekleştirmiştir. 2015 yılı sonu alım miktarı 1000 ton civarındadır.

TABLO 11. YILLAR İTİBARIYLA FINDIK ALIM MİKTARI VE FİYAT

YILLAR	Fiskobirlik Alım Miktarı (kg)	Alım bedeli (Bin TL.)	Fiskobirlik alım fiyatı (krş/kg)	Serbest piyasa fiyatı (krş/kg)
2001/02	128.863.552	195.675.773,09	1,50 - 1,625	1,40 - 1,90
2005/06	50.996.453	366.480,40	7,05 - 7,45	2,20 - 6,50
2010/11	366.634	1.659.343,51	4,55 - 4,85	3,60 - 4,00
2011/12	53.987	336.954,51	6,75 - 7,00	3,85 - 7,80
2012/13	60.243	298.281,52	4,75 - 5,00	3,90 - 5,20
2013/14	182.382	1.361.801,96	7,00 - 7,50	8,8 - 10,3
2014/15	608.383	9.247.108,88	14,90	16,35 - 17,50
2015/2016*	997.729	9.980.962,92	10,00-13,00	9,90 - 13,80
2016/2017				

Kaynak: Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü Fındık Raporu.*Fiskobirlik , 31/1/2016

Yaşanan don olayları sonunda 2014 yılında fındık üretimi 412 bin ton olarak gerçekleşmiştir. Ortalama dekara verim ise 59 kg olmuştur. Fındığın kilogram fiyatı 2014 yılı sonu itibariyle 14 TL'ye çıkmıştır. Ağustos 2015 sonu itibariyle serbest piyasada 1 kg fındığın fiyatları Giresun`da 11.5-12.45 Krş, Düzce`de 11.05-11,50 krş, Akçakoca`da 11.05-11.50 krş, Ünye`de 11.50 -11.75 krş, Ordu`da 11.30-11.50 krş, Trabzon`da 11.50-12.00 TL`dir. Verim düşüklüğü nedeniyle, çiftçilerin 2016 yılı fındık alım fiyat beklentisi bir önceki yıldan daha yüksektir.

Fındık Stratejisi Dönemi Uygulamaları

2009/15201 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile ortaya konulan yeni fındık stratejisinde ruhsatlı alanlarda üretim yapan fındık yetiştiricilerimize "Alan Bazlı Gelir Desteği", ruhsatsız alanlarda fındık yetiştiriciliği yapanlara ise alternatif ürünlere geçmeleri halinde "Telafi Edici Ödeme" yapılması kararlaştırılmıştır.

2013/4245 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yeni fındık stratejinin 2012-2014 döneminde de sürdürülmesi kararlaştırılmış; bu kapsamda;

- 22/11/2001 tarihli ve 2001/3267 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan Fındık Alanlarının Tespitine Dair Karar ile belirlenen ve ruhsat verilen sahalarda fındık yetiştiriciliği yapan fındık üretici belgesine sahip, kamu kurum ve kuruluşları hariç, gerçek ve tüzel kişilere 2012 yılı ürünü için 150 TL/da, 2013 yılı ürünü için 160 TL/da ve 2014 yılı ürünü için 170 TL/da alan bazlı gelir desteği ödemesi yapılması,
- Fındık Alanlarının Tespitine Dair Kararın 1 inci maddesinde belirtilen il ve ilçelerdeki (14 il,105 ilçe), birinci sınıf, ikinci sınıf ve % 6`dan daha az eğimli üçüncü sınıf tarım arazilerinde ruhsatsız fındık bahçelerini sökerek alternatif ürüne geçen kamu kurum ve kuruluşları hariç gerçek ve tüzel kişilere, 2012-2014 yılları arasında telafi edici ödeme desteği yapılmasına karar verilmiştir.

Telafi Edici Ödeme Desteği Uygulamaları;

- 2012 yılı için başvuranlara, ilk yıl için 300 TL/da, ikinci ve üçüncü yıllarda ise her bir yıl için 150 TL/da

olmak üzere üç yılda toplam 600 TL/da,

b) 2013 yılı için başvurulara, ilk yıl için 300 TL/da, ikinci yıl için 150 TL/da olmak üzere iki yılda toplam 450 TL/da,

c) 2014 yılı için başvurulara ise 300 TL/da olarak belirlenmiştir.

2015 yılında Telafi edici ödeme desteği uygulaması yapılmamıştır.

2015 yılında Alan Bazlı Gelir Desteği ödemesi uygulaması; 9.11.2015 tarihinde 2015/8215 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile ruhsat verilen sahalarda fındık yetiştiriciliği yapan ve fındık üretici belgesine sahip, kamu kurum ve kuruluşları hariç, gerçek ve tüzel kişilere 2015 yılı ürünü için 170 TL/de alan bazlı gelir desteği ödemesi yapılmasına karar verilmiştir.

Bu yıl verim düşüklüğü dikkate alındığında, 2016 yılı için de alan bazlı destek ödemesi ve telafi edici ödeme desteği uygulamalarının yapılması fındık çiftçileri için oldukça önemlidir.

Fındıkta Ürün Borsacılığı Uygulamaları

Fındık üreticileri geçmiş dönemde piyasaya sürdükleri fındığı ya Fiskobirlik depolarında ya TMO depolarında, ya da alıcının (fındık tüccarı veya sanayicileri) işletmelerinde satmıştır. Tüccar ve sanayici ya da aracılardan kendi aralarında yapmış oldukları alım-satımlarda teslim her iki tarafın işletmesinde de yapılabilmektedir.

Uzun yıllar Fındık alım-satımları çok sayıda alıcı ve satıcının bir araya geldiği ortam ve mekanlarda gerçekleşmemiştir. Fındık ürünü için Türkiye normlarında borsada alım-satım kültürü oluşmamıştır. Özellikle 2009 ürünü hasat döneminden sonra, rekolte fazlalığı oluşmadığından günümüzde üreticinin işletmesinde (deposu, evi, harmanı) teslimat yapılmaktadır.

Fındık konusunda TOBB ve TMO ortaklığı ile kurulan TMO-TOBB Tarım Ürünleri Lisanslı Depoculuk Sanayi ve Ticaret A.Ş. (LİDAŞ) 2010 yılında lisans alarak faaliyete başlamıştır. Ünye ve Düzce pilot bölge seçilerek, Ünye`de 25 bin ton ve Düzce`de 10 bin ton kapasiteli depolarla 2012 yılında hizmet vermeye başlamıştır. Bu yıl içinde Ünye`de 35 ton, Düzce`de 900 kg fındık alınabilmektedir. Ünye`de 18 aylık faaliyet sonunda laboratuvarın kimyasal ve mikro biyoloji bölümünde ise hiç işlem yapılmamıştır. Fiziksel olarak ise 6 tahlil işlemi gerçekleştirilmiştir. Geline bu noktada şirket 2013 yılında faaliyetlerine son vermiştir.

Lisanslı depoculuk ile ilgili bu olumsuz örnek, sisteme olan ilgiyi kötü etkilemiş olmakla birlikte, lisanslı depoculuk ve ürün ihtisas borsacılığı ile vadeli işlem borsası kurulması, fındık ürünü için olmazsa olmaz olarak görülmektedir. Arz fazlasının yaşanacağı ilk hasat döneminde yine gündemde ki yerini alması beklenmektedir. Sistemin hukuksal altyapısının hazır olduğu bilinmektedir. Yalnızca, tarafların inanmaları ve destek olmaları halinde işleyen bir sistem tekrar kurulabilir.

Lisanslı Depoculuk Modelinin Uygulanabilirliği

Fındık ürününde, kamunun piyasalarda tümüyle çekilmesine yönelik bir politika uygulanmamalıdır. Lisanslı depoculuk ve ürün ihtisas borsalarının geliştiği ülkelerde, tarım piyasalarına müdahale edilerek alım yapılmakta ve oluşturulan kamu stoku lisanslı depolarda depolanmaktadır. Ürün fiyatlarının düşmesi halinde üretici ürününü kredi fonuna veya lisanslı depo işletmeciliğine başlangıçtaki fiyattan satabilmekte, dolayısıyla fiyat düşmelerinden olumsuz etkilenmemektedir. Aynı sistemin ülkemizde de uygulanması gerekmektedir.

SEKTÖRE İLİŞKİN ÖNERİLER

Fındık tarımı Karadeniz Bölgesi`nde yaklaşık 2 milyon üreticinin geçim kaynağını oluşturmaktadır. Öte yandan fındık, toprak erozyonunu ve olabilecek heyelanları önleyerek topraklarımızın korunmasında

büyük önem taşımaktadır. Dolayısıyla aşağıdaki önerilerin dikkate alınması üreticilerimiz ve ülke çıkarlarımız açısından çok önemlidir:

- Ekonomik ömrünü tamamlamış fındık bahçeleri iklim ve arazi koşullarına göre yenilenmelidir.
- Alan bazlı destekleme ödemelerine, verim ve kaliteyi ön planda tutan modellerle devam edilmelidir.
- Organik tarım-iyi tarım uygulamaları yaygınlaştırılmalıdır.
- 2000 yılında sözde özerkleştirme yasası olarak çıkarılan 4572 sayılı Kooperatifler Kanununun şirketler lehine olan hükümleri kaldırılmalıdır.
- Fiskobirlik üretimden pazarlamaya kadar zincirin her halkasına sahip olacak şekilde ve fındık üreticilerinin yönetimlerini demokratik olarak belirleyecekleri bir yapıya kavuşturulmalıdır.
- Siyasetten arındırılmış ve gerçek sahibi üreticilerin olduğu güçlü bir kooperatif birliği fındığın geleceği açısından çok önemlidir.
- Fındık üreticilerinin, bağımsız olarak sendikal örgütlenmesini sağlayacak iç hukuk düzenlemeleri yapılmalı; Ziraat Odaları, Birlikler vb. çiftçi örgütleri demokratik yapılara kavuşturulmalıdır.
- Lisanslı Depoculuk faaliyetleri şirketlere kazandırmaya yönelik değil, fındık üreticilerinin yararına olacak şekilde etkin hale getirilmelidir.
- Tarım Sigortaları Yasası şirketlerin kazancını artırmak için değil, fındık üreticilerinin zor günlerinde yardımcı olmak amacıyla yeniden düzenlenmelidir.
- Avrupa Birliğinin yalnızca Türkiye`ye kabuklu ve naturel fındıkta uyguladığı % 3 gümrük vergisi sıfırlanmalıdır.
- Fındık üreticileri eksiksiz sosyal güvenceye kavuşturulmalıdır.
- Çocuk işçiliği konusunda Çalışma Bakanlığı ile ILO`nun yaptığı çalışmalar net şekilde ortaya konulmalıdır.
- Mevsimlik tarım işçilerinin özellikle barınma koşullarında yapılan iyileştirmeler, çocuk işçi çalıştırmama konusunda yapılan çalışmalar olumlu karşılanmakla birlikte halen devam eden düşük ücret ve sosyal güvence sorunları çözüme kavuşturulmalıdır.
- Rekolte çalışmaları tek (elden) merkezden yapılmalıdır.
- Bizzat tarımsal faaliyette bulunmayan, verimliliği ilke edinmeyen, ikamet adresi ve sosyal güvencesi bakımından çiftçilik yapma olanağı bulunmayan kişiler, üreticilere yönelik desteklerden yararlandırılmamalıdır.

Kaynaklar:

1. <http://www.fiskobirlik.org.tr/tarihcemiz/>
2. <http://www.tarim.gov.tr/sgb/Belgeler/SagMenuVeriler/BUGEM.pdf>
3. www.fao.org
4. www.tuik.gov.tr
5. Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü 2015 Fındık Raporu
6. TMO Fındık Raporu

